

УДК: 336.02

Заросило Володимир Олексійович,

доктор юридичних наук, професор, Академік Академії наук Вищої школи України, завідувач кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності Інституту права ім. Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (044) 490 95 21, e-mail: zarosi@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6935-5449

Zarosylo Volodymyr Oleksijovytch,

Doctor of Law, Professor, Academician of the Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine, Head of the Department of Security Management, Law Enforcement and Anti-Corruption Activities of the Institute of Law of. Volodymyr the Great, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: (044) 490 95 21, e-mail: zarosi@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6935-5449

DOI: 10.32689/2617-9660-2018-2-2-26-34

ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Анотація. Обґрунтовано, що питання щодо класифікації загроз фінансовій безпеці підприємств установ та організацій потребують більш детального аналізу. Передусім необхідно розділити питання загроз, що виникають стосовно фінансової безпеки, на суб'єктивні та об'єктивні. Потрібно звернути увагу, що суб'єктивні та об'єктивні загрози можуть розглядатися як з точки зору економістів, так і з точки зору юристів. Пропонується розглянути цю різницю.

До об'єктивних належать загрози не пов'язані з діяльністю суб'єктів права. Вони виникають незалежно від людей — несподівано і непрогнозовано. Об'єктивними загрозами для фінансової безпеки вважають землетруси, повені, засухи, низькі та високі температури, які вимагають великих витрат матеріальних ресурсів для збереження робочого циклу підприємств та життя і здоров'я людей, а також інші природні явища, такі як сильний вітер, нашествия саранчі, епідемії та епізоотії. Частина таких об'єктивних загроз може бути певною мірою прогнозована, наприклад, погодні умови, зливи, сильний вітер тощо, але не завжди можна передбачити наслідки та перебіг того чи іншого природного явища.

До суб'єктивних загроз фінансовій безпеці пропонується відносити загрози, що виникають в результаті дій певних суб'єктів. При цьому тут можна виділяти як безпосередні суб'єктивні загрози так опосередковані. Наприклад, низький рівень кваліфікації персоналу, що забезпечує фінансові правовідносини на підприємстві, може бути водночас як безпосередньою загрозою для фінансової безпеки, тобто можуть виникати проблеми у фі-

нансовій сфері одразу, але також цей фактор може впливати на подальший стан фінансової безпеки підприємств, установ та організацій.

Запропоновано визначити один з видів класифікації суб'єктивних загроз, що залежить від правового регулювання підприємницької діяльності з боку законодавців та уряду та наслідки впливу таких загроз на діяльність підприємств, установ та організацій.

Загрози для фінансової безпеки пропонується також поділяти на зовнішні та внутрішні, які можуть виникати в результаті як неправомірних дій державних органів, так і низької організації діяльності підприємств, установ та організацій.

При цьому внутрішні загрози поділено на три рівні: високий, значний, середній та малозначний.

Загрози можуть розрізнятися і за об'єктами посягань, що впливають на стан фінансової безпеки

Окремим видом загроз є загрози інформації, яка тісно пов'язана з фінансовою безпекою. Ці загрози можуть бути спрямовані на викрадення конфіденційної інформації, що стосується руху фінансів, внесення вірусів та інших програм, що можуть шкодити фінансовій звітності, втручання до бази інформаційного забезпечення підприємств та використання її з метою крадіжок.

Можна також класифікувати загрози для фінансової безпеки за етапами виробничої діяльності підприємств та організацій.

Загрози можуть поділятися на ті, що можуть здійснитися з великою вірогідністю, та ті, що існують, але не можуть бути здійсненими.

Виокремлюються також технологічні загрози, кадрові, інформаційні та деякі інші.

Загалом кількість загроз на сьогодні є великою і зростає. З'являються нові види загроз для фінансової безпеки, що можуть виникати залежно від держави, розвитку підприємств, рівня підготовки персоналу, конкурентів та ін.

Як наслідок, одним із шляхів попередження впливу загроз для фінансової безпеки запропоновано здійснити ретельний підхід до організації служб безпеки підприємств, установ та організацій.

Ключові слова: фінансова безпека, суб'єктивні та об'єктивні загрози, внутрішні та зовнішні загрози, загрози на різних етапах функціонування підприємств, загрози за об'єктами посягань.

THREATS TO FINANCIAL SECURITY AND THEIR CLASSIFICATION

Abstract. It is substantiated that issues of classification of threats to financial security of enterprises, institutions and organizations are subject to more detailed analysis. First of all, it is necessary to separate the issues of threats posed by financial security to subjective and objective ones. It should also be borne in mind that subjective and objective threats can be considered both from the point of view of

economists and from the point of view of lawyers. The article proposes to consider this difference. Traditionally to objective threats are placed those that are not related to the activities of subjects of law. They arise independently of the will of people and may occur unexpectedly and are not predictable.

Objective causes of threats to financial security are earthquakes, floods, droughts, low and high temperatures, which require high costs of material resources to maintain the business cycle of enterprises, as well as to preserve life and health of people. Other objective phenomena such as strong wind, locusts, epidemics and epizootics are also included in objective reasons. Some of these objective threats may be somewhat predictable, for example, weather conditions, heavy rainfall, strong winds, etc. but you can not always predict the consequences and course of this or that natural phenomenon.

It is proposed to subjective threats to financial security to relate the threats that arise as a result of actions of certain entities. In this case, it is possible to distinguish between direct subjective threats so mediated. For example, a low level of personnel qualification that provides financial legal relations at an enterprise can be simultaneously a direct threat to financial security, that is, there may be problems in the financial sphere at once, but this factor can also affect the further financial security of enterprises, institutions and organizations.

It is proposed to define as one of the types of classification of subjective threats, which depends on the legal regulation of entrepreneurial activity by legislators and government and the consequences of the impact of such threats on the activities of enterprises, institutions and organizations.

The threats to financial security are also proposed to be divided into external and internal ones, which may arise as a result of unlawful actions of state bodies and low level of organization of the activities of enterprises, institutions and organizations.

At the same time, internal threats are divided into three levels. One of the ways to classify threats to financial security is also the severity of the consequences in the event of these threats becoming practical actions. It is proposed to divide these threats into high, significant, medium and minor ones.

Threats may also differ in objects of attacks that affect the financial security.

A separate type of threat is the threat to information that is closely linked to financial security. These threats can be directed to the stealing of confidential information relating to the movement of finance, making viruses and other programs that may affect the financial statements or penetration to the base of information to enterprises and use it for the purpose of theft.

It is also possible to classify the threats to financial security by the stages of production activity of enterprises and organizations.

Threats can be divided into those that can be realized with high probability, and those that exist, but can not be realized.

There are also technological threats, personnel, information and a number of others.

In general, the number of threats is large and it is growing. There are new types of threats to financial security that may arise depending on the state, enterprise development, level of personnel training, competitors, etc.

As a result, one of the ways to prevent the impact of threats to financial security is to implement a careful approach to the organization of security services of enterprises, institutions and organizations.

Keywords: financial security, subjective and objective threats, internal and external threats, threats at different stages of operation of enterprises, threat of objects of encroachment.

Постановка проблеми. Останнім часом багато науковців та аналітиків приділяють увагу фінансовій безпеці, справедливо вважаючи, що вона є однією з головних складових безпеки підприємництва в цілому. Разом з тим не завжди аналізуються загрози, які існують для фінансової безпеки, а часом і кількість зменшується, хоч їх спектр є досить великим. У більшості випадків загрози фінансовій безпеці співпадають з загрозами економічної безпеки. Проте, можливо визначати і специфічні загрози для фінансової безпеки. Насамперед потрібно розділяти поняття “фінансова безпека” та “безпека підприємств”, “безпека підприємницької діяльності”, “економічна безпека” та ряд інших, що тісно пов’язані і є складовими у сфері забезпечення стабільного існування підприємств. Фінансова безпека підприємства є однією з головних умов стабільної, успішної і довготривалої роботи підприємства поряд з іншими і вона забезпечується специфічними методами.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В юридичній науці, а саме в галузі фінансового права, питання фінансової безпеки розглядалися досить часто [1–3]. Разом з

тим у більшості наукових праць та в навчальних посібниках [4] не завжди аналізувалися загрози фінансовій безпеці, а також причини їх виникнення, і не робилися спроби їх класифікації. В більшості випадків такі загрози визначалися для економічної безпеки [5], а оскільки вважається що фінансова безпека є однією з головних складових економічної безпеки, то загрози економічній безпеці тотожні загрозам фінансовій безпеці [6–8]. Проблеми фінансової безпеки розглядалися як представниками юридичної, так і економічної наук [9].

Мета статті – проаналізувати питання економічної та юридичної науки, що стосуються загроз економічній та фінансовій безпеці.

Виклад основного матеріалу. Загалом загрози фінансовій безпеці з точки зору права поділяють на суб’єктивні та об’єктивні [10]. До об’єктивних загроз належать ті, що не пов’язані з діяльністю суб’єктів права. Вони виникають незалежно від людей – несподівано і непрогнозовано [11]. Об’єктивні загрози – це фактори, що впливають на суспільство, на діяльність людей, але вони не можуть бути прогнозовані і передбачені.

Об'єктивними загрозами вважають землетруси, повені, засухи, низькі та високі температури, а також інші природні явища, такі як сильний вітер, нашествия саранчі, епідемії та епізоотії, запобігання яким вимагає великих витрат матеріальних ресурсів для збереження робочого циклу підприємств, життя і здоров'я людей. Вони можуть бути певною мірою прогнозовані, але не завжди можна передбачити наслідки та перебіг того чи іншого природного явища.

До суб'єктивних загроз фінансовій безпеці належать всі загрози, що залежать від дій та волі суб'єктів, які впливають на фінансову безпеку. При цьому можна виділяти як безпосередні суб'єктивні загрози, так і опосередковані. Наприклад, низький рівень кваліфікації персоналу, що забезпечує фінансові правовідносини на підприємстві, може бути водночас як безпосередньою загрозою для фінансової безпеки, тобто можуть виникати проблеми у фінансовій сфері одразу, але також цей фактор може впливати на подальший стан фінансової безпеки.

Суб'єктивних факторів існує багато і вони можуть також класифікуватися за різними підставами. Можна виокремити загрози, що виникають внаслідок діяльності уряду, законодавчих та фінансових установ, які можуть викликати такі види загроз:

- загальноекономічну кризу та нестабільну ситуацію як в країні, так і в окремих регіонах;
- виникнення нестабільності у сфері фінансової, податкової, кредитної, валютної і страхової політики;
- зростання рівня інфляції;

- нестабільність нормативної бази, яка визначає фінансові правовідносини;

- брак коштів для підтримки підприємств, низький рівень інвестицій;
- зміна процентних ставок за кредитами, пониження рівня кредитування.

В окремих випадках такі загрози для фінансової безпеки називають зовнішніми, адже вони викликані зовнішніми чинниками.

З іншого боку, іноді до зовнішніх загроз відносять розкрадання, яке вчинено сторонніми особами, викрадення технологічної та іншої інформації, недобросовісна конкуренція, незаконні дії кримінальних структур, незаконні дії правоохоронних органів, які не сприяють розвитку підприємництва та багато інших.

Ми можемо об'єднати зовнішні загрози у певні блоки, що формуються державними структурами та кредиторами, кримінальними елементами, конкурентами, ін.

Існують також і різні визначення внутрішніх загроз для фінансової безпеки. Їх також можна поділити на кілька рівнів.

До першого рівня пропонуємо віднести організаційні ризики, такі як некваліфіковане управління підприємствами в цілому, низька дисципліна праці, розголошення інформації, яка становить комерційну таємницю і впливає на стан фінансової безпеки.

До другого рівня можна віднести недоліки у плануванні та стратегії діяльності підприємств. Це помилки у стратегічному плануванні, некваліфікована маркетингова політика, прорахунки в ціновій політиці, не-

ефективна робота внутрішнього аудиту та інших перевірок, непродумані угоди, які впливають на фінансову безпеку.

До третього рівня пропонується віднести технічні причини виникнення загроз для фінансової безпеки. До таких загроз можна віднести: слабе технічне забезпечення підприємств, відсутність як планів, так і практичних кроків щодо модернізації, застарілі технологічні процеси, перевищення витрат газу, електричної та інших видів енергомістких матеріалів.

Одним зі шляхів класифікації загроз для фінансової безпеки є також шлях визначення тяжкості наслідків у разі, коли вони виникають на практиці. Пропонується ділити ці загрози на високий, значний, середній та малозначний.

Загрози можуть розрізнятися і за об'єктами посягань. Це можуть бути загрози для ресурсів підприємств, призводять до фінансових втрат, загрози для працюючих на підприємстві, тобто загрози для персоналу, загрози щодо нерухомості підприємств установ та організацій, а саме пошкодження підприємств, підпали, отруєння води та інших субстанцій, пошкодження систем охорони зв'язку, крадіжки та виведення з ладу технологічного устаткування.

Об'єктами посягань можуть бути також фінансові документи, що можуть бути викрадені, знищені, підмінені та ін. Як частину загроз для фінансової безпеки можемо розглядати також загрози щодо валюти, грошових коштів, місць їх зберігання та ін.

Окремим видом загроз можна виділити загрози щодо інформації, яка

тісно пов'язана з фінансовою безпекою. Ці загрози можуть бути спрямовані на викрадення конфіденційної інформації, яка стосується руху фінансів, внесення вірусів та інших програм, що можуть шкодити фінансовій звітності, проникнення до бази інформаційного забезпечення підприємств та використання її з метою крадіжок.

Деякі дослідники виокремлюють також види загроз, що виникають на різних етапах виробничої діяльності підприємств установ та організацій [11].

Виділяють загрози, які виникають на початку підприємницької діяльності, під час функціонування підприємств установ та організацій, виробничому етапі, етапі перевезення продукції, етапі реалізації та збуту продукції та етапі фінансових розрахунків. Можна погодитися з такою класифікацією, адже методи протидії та створення загроз для фінансової безпеки в різних періодах підприємницькій діяльності.

Наприклад, на етапі реєстрації підприємств такі загрози можуть бути викликані корупційними діями чиновників, які вимагатимуть хабарі за реєстрацію підприємств чи надання дозволів. На другому етапі це можуть бути технологічні та інші проблеми, пов'язані з виробництвом, крадіжка складових продукції та інші дії, які можуть загрожувати фінансовій безпеці підприємств. На етапі перевезення продукції загрозами для фінансової безпеки можуть бути шахрайство перевізників, крадіжки та псування товарів і матеріалів. Загрозами для фінансової безпеки на етапі реалізації продукції можуть бути та-

кож крадіжки, шахрайство, заниження цін та ін.

Загрози можуть поділятися на ті, які можуть здійснитися з великою вірогідністю, та такі які існують, але не можуть бути здійсненими.

Існує також класифікація загроз для фінансової безпеки за об'єктами посягань. Окремі з них є безпосередніми загрозами для фінансової безпеки, а інші загрожують фінансовій безпеці опосередковано. Наприклад, загрози для персоналу, можуть не впливати безпосередньо на стан фінансової безпеки, проте відсутність фахівців, яких викрали, їх хвороба чи інші проблеми можуть впливати на стан фінансової безпеки. Крім того загрози для персоналу можуть виражатися у промисловому шпіонажі, отримання конфіденційної інформації шляхом підкупу, погроз та інших методів впливу.

Технологічні загрози та загрози для будівель споруд, місць зберігання товарів, також можуть класифікуватися як загрози для фінансової безпеки, адже на їх відновлення та ремонт можуть витратитися певні суми, які не передбачені фінансовими планами підприємств.

Особливими загрозами для фінансової безпеки в сучасному світі є загрози інформаційній безпеці, адже через інформаційні мережі можуть викрадатися грошові кошти та інформація, яка може суттєво впливати на стан фінансової безпеки.

Загрози можуть також класифікуватися за суб'єктами, які їх створюють. Це можуть бути власні співробітники, які можуть продавати певну інформацію, недобросовісні конкуренти, кримінальні структури, чино-

вники, які можуть впливати на стан розподілу замовлень та ін.

Існує класифікація загроз за спрямованістю. Виокремлюють загрози які в разі їх здійснення можуть нанести прямі збитки підприємствам, а також ті, які нанесуть невеликі збитки опосередковано через певний час.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Перерахувати всі види загроз для фінансової безпеки практично неможливо, адже вони можуть бути такими, що не визначаються на початковому етапі і стають відомими у процесі діяльності підприємств.

Разом з тим, у питаннях протидії всім загрозам вирішальну роль мають відігравати служби безпеки підприємств установ та організацій. Головним напрямом діяльності таких формувань насамперед має стати завдання створення класифікації загроз, які можуть впливати на фінансову безпеку та розроблення форм і методів протидії таким загрозам. З метою забезпечення фінансової безпеки є необхідність розробити стратегію забезпечення фінансової безпеки. Побудова такої стратегії має включати такі принципи: єдності (суспільної, економічної, політичної та ін.), своєчасності та адекватності реагування, виділення шляхів виникнення загроз та ефективності протидії.

Існують приклади розроблення стратегії забезпечення фінансової безпеки, яка включає в себе загальну мету, конкретні завдання, розраховані на короткий та довгий термін. У стратегії мають бути передбачені всі перелічені загрози. При цьому їх потрібно поділити на реальні, мож-

ливі та ті, що можуть виникати в рідкісних випадках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Радзівіл К. С.* Забезпечення фінансової безпеки України (адміністративно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / К. С. Радзівіл. — К. — 212 с.
2. *Дмитренко Е. С.* Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права (як складова механізму правового забезпечення фінансової безпеки України) : дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / Е. С. Дмитренко. — К., 2012. — 398 с.
3. *Гукова А. В., Аникіна І. Д.* Роль фінансової безпеки підприємства в системі його економічної безпеки // *Образование и общество*. — 2006. — № 3. — С. 98–102.
4. *Барановський О. І.* Фінансова безпека: монографія. Ін-т економічного прогнозування. — К.: Фенікс, 1999. — 338 с.
5. *Мунтіян В. І.* Економічна безпека України: монографія. — К.: КВІЦ, 1999. — 461 с.
6. *Кузенко Т. Б., Прохорова В. В., Сабліна Н. В.* Управление финансовой безопасностью на предприятии // *Бизнес Информ*. — № 12 (1). — 2007.–2008. — С. 27–29.
7. *Кириченко О. А.* Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи // *Финансовые рынки и ценные бумаги*. — 2009. — № 16. — С. 22–28.
8. *Горячева К. С.* Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / К. С. Горячева. — К., 2006. — 203 с.
9. *Панехин Р. С.* Факторы финансовой устойчивости и безопасности пред-

приятия: автореф. дис. ... канд. экон. наук. — Волгоград, 2007. — 21 с.

10. *Ковальчук А. Т.* Фінансове право України в ринкових умовах: проблеми формування, розвитку, застосування: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / А. Т. Ковальчук. — К., 2009. — 431 с.
11. *Объективные причины* http://opredelim.com/%D0%9E%D0%B1%D1%8A%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%8B%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%8B
12. *Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. екон. і юрид. спеціальностей / за заг. ред. С. М. Фролова.* — Суми: ДВНЗ УАБС НБУ, 2015. — 332 с.

REFERENCES

1. *Radzivil K. S.* (2012). Zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy (administrativno-pravovyi aspekt) [Ensuring financial security of Ukraine (administrative-legal aspect)]. Candidate's thesis. Kyiv: Akad. pratsi i sots. vidnosyn Feder. profspilok Ukrainy [in Ukrainian].
2. *Dmytrenko E. S.* (2012). Yurydychna vidpovidalnist subiektiv finansovoho prava (yak skladova mekhanizmu pravovoho zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy) [Legal responsibility of subjects of financial law (as a component of the mechanism of legal provision of financial security of Ukraine)]. Doctor's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
3. *Gukova A. V., Anikina I. D.* (2006). Rol finansovoy bezopasnosti predpriyatiya v sisteme ego ekonomicheskoy bezopasnosti [The role of financial security of the enterprise in the system of its economic security]. *Obrazovanie i ob-*

- shchestvo – Education and society, 3, 98–102 [in Russian].
4. *Baranovskiy O. I.* (1999). Finansova bezpeka [Financial security]. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
 5. *Muntiiian V. I.* (1999). Ekonomichna bezpeka Ukrainy [Economic security of Ukraine]. Kyiv: KVITs [in Ukrainian].
 6. *Kuzenko T. B., Prokhorova V. V., Sablina N. V.* (2008). Upravlenie finansovoy bezopasnostyu na predpriyatii [Management of financial security in an enterprise]. *Biznes Inform – Business Inform*, 12 (1), 27–29 [in Russian].
 7. *Kyrychenko O. A.* (2009). Vdoskonalennia upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpryiemstv v umovakh finansovoi kryzy [Improving the management of financial security of enterprises in the conditions of the financial crisis]. *Finansovye rynki i tsennyye bumahi – Financial Markets and Securities*, 16, 22–28 [in Ukrainian].
 8. *Horiacheva K. S.* (2006). Mekhanizm upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpryiemstva [Mechanism of financial security management of the enterprise]. Candidate's thesis. Kyiv: Natsionalna akademiia upravlinnia [in Ukrainian].
 9. *Papekhin R. S.* (2007). Faktory finansovoy ustoychivosti i bezopasnosti predpriyatiya [Factors of financial stability and security of the enterprise]. Proceedings of candidate's thesis. Volgograd [in Russian].
 10. *Kovalchuk A. T.* (2009). Finansove pravo Ukrainy v rynkovykh umovakh: problemy formuvannia, rozvytku, zastosuvannia [Financial Law of Ukraine in Market Conditions: Problems of Formation, Development, Application]. Doctor's thesis. Kyiv: Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy [in Ukrainian].
 11. *Obektivnye prichiny* [Objective reasons]. (n.d.). *opredelim.com*. Retrieved from http://opredelim.com/%D0%9E%D0%B1%D1%8A%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%8B%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%8B [in Russian].
 12. *Frolov S. M.* (Eds.). (2015). *Upravlinnia finansovoiu bezpekoiu ekonomichnykh subiektiv navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv ekonomichnykh i yurydychnykh spetsialnosti* [Management of financial security of economic subjects is a manual for students of higher educational institutions of economic and legal specialties]. Sumy: DVNZ UABS NBU [in Ukrainian].